

Кредит у ринковій економіці

1. Сутність позичкового капіталу.
2. Сутність кредиту.
3. Природа та види позичкового процента.
4. Роль та функції кредиту.

Позичковий капітал - це капітал, який приносить дохід у вигляді процента та характеризується такими ознаками.

1. Позичковий капітал - це капітал-власність. Особливістю позичкового капіталу є те, що він інвестується у виробничу сферу не його власником, а підприємцем-позичальником, якому капітал передається в тимчасове користування. Отже, відбувається роздвоєння позичкового капіталу на капітал-власність і капітал-функцію.

Власність на капітал
залишається у кредитора навіть після того, як капітал передано боржникові.

Капітал-функція означає, що підприємець мусить одержати прибуток на авансовані гроші більший, ніж розмір плати за позичковий капітал.

2. Позичковий капітал - специфічний товар. Оскільки він виступає як капітал, що реалізує себе як товар. Об'єктом купівлі-продажу є гроші, однак не як товар, а як капітал. Кредитор передає позичальникові не просто гроші, а саме гроші як капітал; тобто передає вартість, що в процесі функціонального використання збільшується та дає прибуток.

3. Позичковому капіталу властива специфічна форма відчуження. Особливістю позичкового капіталу, котрий функціонує як товар, є те, що на відміну від будь-якого іншого товару він не продається з переуступленням права власності, а надається в позику - тобто відчужується від власника лише на певний строк і за умови повернення з позичковим процентом.

Ринок позичкових капіталів - це сегмент фінансового (грошового) ринку, на якому формується попит і пропозиція позичкового капіталу, а також встановлюється ціна на нього.

Позичковий процент або процент за кредит - це плата, яку отримує кредитор від позичальника за надані в позику гроші чи матеріальні цінності.

Суть процента як економічної категорії полягає у тому, що він становить частину прибутку, яку позичальник сплачує за взятий у кредит грошовий капітал. Джерелом процента є додаткова вартість, яка створюється у процесі ефективного використання позичкового капіталу.

За умов ринкової економіки суть позичкового процента розглядається більшістю економістів як **ціна капіталу**, узятого в кредит.

Дж. Кейнс розглядав суть процента як «плату за розставання з ліквідністю». Його величина залежить від таких чинників:

- 1) прямо пропорційна «перевагам ліквідності»;
- 2) обернено пропорційна кількості грошей, що перебувають в обігу.

Джерелом сплати позичкового процента є прибуток, що його одержує підприємець у процесі продуктивного використання позиченого капіталу.

Прибуток розподіляється між суб'єктами кредитних відносин:

- кредитор отримує прибуток у вигляді процента за кредит;
- позичальник отримує підприємницький дохід у вигляді прибутку на позичений капітал, який використовується в підприємницькій діяльності.

На практиці норма позичкового процента виступає у формі **процентної ставки** - відносної величини доходу за фіксований проміжок часу, тобто відношення доходу (процентних грошей) до суми боргу за одиницю часу.

Виділяють два методи нарахування банківського процента:
з постійною (простий відсоток) та перемінною
(складний відсоток) базами нарахування

$$FV = PV \times (1 + i \times n)$$

де FV - майбутня сума;
PV - теперішня сума;
i - простий відсоток;
n - кількість періодів.

$$FV = PV \times \left(1 + \frac{j}{m}\right)^{m \times n}$$

де FV - майбутня сума;
PV - теперішня сума;
j - складний відсоток;
m - кін-ть нараховань у періоді;
n - кін-ть періодів.

Економічна
самостійність
кредиторів і
позичальників

Добровільність
та
рівноправність

Основні ознаки
кредитних
відносин

Не змінюють
власника позиченої
вартості, з приводу
якої вони виникають

Платність -
позичальник повертає
кредитору більшу масу
вартості, ніж одержує
від нього

Нееквівалентність -
переміщення позиченої
вартості не супроводжується
зустрічним рухом
відповідного еквіваленту

Виникають у зв'язку з
рухом вартості
(грошей чи
матеріальних
цінностей)

Функції кредиту

Перерозподільча

Матеріальні та грошові ресурси через кредит перерозподіляються і спрямовуються у тимчасове користування іншим суб'єктам, не змінюючи їх первинного права власності.

Рупійним мотивом такого перерозподілу є отримання додаткового доходу кожним із суб'єктів кредитних відносин: кредитор отримує його у вигляді відсотка, а позичальник у вигляді прибутку на позичені кошти

Контрольна

Виявляється не тільки в необхідності контролю кредитора за позичальником, а й в контролі позичальника за своєю діяльністю, з тим, щоб своєчасно погасити отриманий кредит

Стимулююча

Оскільки позичальник має повернути позичену вартість у певний строк з оплатою відсотка, це стимулює його використати її так, щоб у необхідний час гроші вивільнялись з обороту й приносили дохід, достатній для погашення кредиту, сплати проценту та отримання прибутку

Капіталізації вільних грошових доходів

Полягає в трансформації завдяки кредиту, грошових заощаджень юридичних та фізичних осіб у вартість, що дає дохід, тобто у позичковий капітал

Принципи кредитування

Платність

Позичальник повертає кредитору не тільки основну суму боргу, а й сплачує додаткові кошти у вигляді проценту

Цільове призначення

Економічні суб'єкти повинні чітко визначити, з якою метою будуть використані позичені кошти

Забезпеченість

Має на меті захищати інтереси кредитора і недопустити збитків внаслідок неповернення боргу; гарантією є доходи позичальника

Строковість

Кошти кредитора передаються позичальнику на чітко визначений строк, який сторони узгоджують у момент вступу в кредитні відносини

Поверненість

Позичальник повинен повернути кредитору всю суму позиченої вартості

За суб'єктами

- банківський (міжбанківський)
- приватний
- міжгосподарський (комерційний)
- державний
- міжнародний

За формами

- грошовий
- товарний

За терміном користування

- короткострокові (до 1 року)
- середньострокові (до 3 років)
- довгострокові (понад 3 роки)

**За методами
надання**

- одноразові
- перманентні
- гарантійні

**За схемою
надання**

- кредитна лінія
- револьверний кредит
- контокорентний кредит
- овердрафт

**За цільовим
спрямуванням**

- виробничий
- споживчий

**За строками
користування**

- строкові
- до запитання
- прострочені кредити
- відстрочені або пролонговані

**За характером
забезпечення**

- незабезпечені (бланкові)
- забезпечені (ломбардні):
застава
гарантія
страховка
порука

**За характером
повернення**

- з разовим поверненням позики
- поступовим поверненням кредиту
рівномірними внесками
(амортизаційний)
- поступовим поверненням кредиту
періодичними внесками

**За характером і
способом оплати
процентів**

- з фіксованою ставкою процента
- з "плаваючою" ставкою процента
- дисконтні позики

**Від кількості
кредиторів**

- кредити, які надаються одним банком
- консорціальні (синдиковані) кредити
- паралельні кредити

**Від цільового
призначення**

- на формування виробничих запасів
- у витрати виробництва
- на створення запасів готової продукції
- пов'язані з виникненням тимчасових розривів у платежах

Міжгосподарський кредит - це кредит який існує між функціонуючими суб'єктами господарювання.

Форми

- комерційний кредит,
- дебіторсько-кредиторська заборгованість,
- аванси покупців,
- тимчасова фінансова допомога,
- лізинг,
- облігаційні позики підприємств,
- внутрішньокорпоративний

Межі

- розмір резервних капіталів, які є у розпорядженні суб'єктів господарювання - кредиторів,
- регулярність припливу грошового капіталу
- можливість трансформації в банківський або отриманий міжгосподарський

Форми міжгосподарського кредиту

Комерційний кредит

Дебіторсько-кредиторська заборгованість

Аванс

Тимчасова фінансова допомога

Лізинг

Державний кредит

```
graph TD; A[Державний кредит] --> B[Держава-кредитор]; A --> C[Держава-позичальник]; B --> D[Через ЦБ у випадку нестачі бюджетних коштів кредитує: галузі чи регіони, житлове будівництво, створення інфраструктури]; C --> E[Шляхом випуску облігацій внутрішніх або зовнішніх позик залучає кошти юридичних та фізичних осіб для розв'язання загальнодержавних або регіональних проблем];
```

Держава-кредитор

Через ЦБ у випадку нестачі бюджетних коштів кредитує: галузі чи регіони, житлове будівництво, створення інфраструктури

Держава-позичальник

Шляхом випуску облігацій внутрішніх або зовнішніх позик залучає кошти юридичних та фізичних осіб для розв'язання загальнодержавних або регіональних проблем

Класифікація видів державного кредиту

Місце одержання кредиту

- внутрішні (розміщуються на території країни);
- зовнішні (надаються МВФ, МБРР та іншими міжнародними і державними установами зарубіжних країн)

Строк погашення кредиту

- короткострокові (до одного року);
- середньострокові (від 1 до 5 років);
- довгострокові (понад 5 років)

Класифікація видів державного кредиту

Вид позичальника

- централізовані (позичальником виступає уряд або уповноважене ним міністерство)
- децентралізовані (позичальником виступають місцеві органи влади)

Порядок оформлення кредитних відносин

- облігаційні (передбачають розміщення державних облігацій)
- безоблігаційні (розміщуються під скарбницькі зобов'язання або передбачають пряме кредитування)

За видами доходності

- відсоткові позики - власники державних цінних паперів отримують дохід з розрахунку фіксованих відсотків річних;
- безвідсоткові (дисконтні) позики - державні цінні папери реалізуються за ціною, нижчою від їх номінальної вартості;
- виграшні позики - включення даного номера облігації у виграшний тираж погашення

Комерційний кредит - це товарна форма кредиту, що надається продавцями покупцям у вигляді відстрочування платежу за продані товари, надані послуги.

Об'єктом
комерційного кредиту є
товарний капітал

Суб'єкти:

- продавець - як кредитор,
- покупець - як позичальник.

Призначення комерційного кредиту:

- для продавця - прискорення реалізації товарів та послуг, одержання додаткового прибутку у вигляді позичкового процента, який включено в ціну проданих товарів.
- для покупця - тимчасова економія коштів, скорочення потреби в банківському кредиті

Погашення комерційного кредиту може здійснюватись:

- сплатою позичальником боргу за векселем, тобто інкасацією векселів;
- передачею векселя іншій особі за допомогою індосаменту;
- переоформленням комерційного кредиту на банківський (дисконтування векселів), що означає перетворення товарної форми кредиту на грошову.

Комерційний кредит – товарна форма кредиту, це відносини між продавцями і покупцями, коли останні одержують товари чи послуги з відстрочкою платежу

Переваги	Недоліки
підтримання фінансової стійкості підприємств	ускладнення щодо регулювання грошової маси з боку Національного банку
зменшення обсягу грошових коштів, необхідних для обслуговування товарного обігу	досить високий ризик для продавця (постачальника)
перерозподіл вільних товарних ресурсів	обмеженість умов, строків, обсягів, на відміну від банківського кредиту
оперативність	
простота оформлення	
зменшення проблеми неплатежів у господарському обороті	
фінансове забезпечення торгових угод	

Грошовий споживчий кредит - це надання банківськими або небанківськими кредитними установами позик фізичним особам на задоволення їхніх споживчих потреб

Вид грошового споживчого кредиту	Цільове призначення
Інвестиційна позика	На будівництво та реконструкцію житла, спорудження садових будинків, купівля великої рогатої худоби
На розвиток індивідуальних господарств	На витрати поточної виробничої діяльності, на будівництво, придбання сільськогосподарської техніки, транспортних засобів, придбання худоби, будівництво житлових будинків
На купівлю споживчих товарів або оплату послуг	На купівлю автомобілів, побутових приладів, електротехніки, меблів, оплату медичних послуг
Цільові позики окремим соціальним групам населення	Видаються в рамках загальнодержавних програм соціального захисту найуразливіших верств населення (молодим сім'ям, студентам)
На нецільові споживчі потреби	Видаються у зв'язку з особливими обставинами непередбаченого характеру в житті громадян
Ломбардні кредити	Позичають гроші під заставу майна
Чековий кредит	Позика надається у випадку відкритті окремого чекового рахунка
Кредитна картка	Іменний грошовий оплатно-розрахунковий банківський документ, який використовується для надання споживчого кредиту